

V

PRIKAZI

STAVITI LUDILO U ZAGRADU

O knjizi Morisa Blanšoa *Korak (ne) na onu stranu* (prevod Maja Bajić i Nemanja Mitrović), Novi Sad: Akademska knjiga, 2022.

Nikola Mikić

Kako promišljati Morisa Blanšoa? Prema Majklu Holandu, ovo pitanje lebdi oko svega što je ikada napisano o Blanšou, jer „ono istovremeno uspostavlja zajednicu njegovih čitalaca, ali i zaustavlja svakog od njih na njenom pragu (Blanšooov čitalac usamljeno je biće).” (Holand 2012:58–63). U nameri da ostane sa druge strane svakog tumačenja, da se bavi *prekoračenjem*, Blanšo je teško uhvatljiv, bilo da mu se prilazi sa književnoteorijske ili filozofske strane.

Knjiga *Korak (ne) na onu stranu* objavljena je u Francuskoj 1973. godine, a na srpski jezik prevedena 2022. godine u izdanju „Akademske knjige” iz Novog Sada. Blanšo počinje tekst rečima „stupimo u ovaj odnos”, ali čitalac veoma brzo shvata da pišćeve korake nije lako pratiti. Prema autoru, pisanje je uvek brisanje, što nije samo iskaz o ljudskoj smrtnosti, nego i nemogućnosti stvarnog prisustva. Iskustvo stvaranja teksta je iskustvo

ne-bivstva, a razaranje bića jezikom ne ograničava se samo na autora, nego pogađa i sve ono o čemu on piše (Pule 1995:186).

Blanšooova hifologija je hifologija fragmentarnosti. Pisac stalno izobličava prostore pisanja. Celine se ne smestaju u Blanšooovo pismo, a napisani fragmenti zaposedaju mesta u čitaocu koja nikada pre nisu bila zaposednuta, vodeći ga do „onog ruba gde je ono što se piše uvek već iščezlo (prevrnulo se, palo) u neutralnost pisanja (...).” (Blanšo 2022:24). Reč je smeštena na rub pisanja, ne-prisutna, ne-odsutna, večno na granici, a pisanje odnosi i kida svaki horizont i temelj.

Levinas će podrobno pisati o toj rubnosti. Za razliku od Hajdegera, koji ljudsku autentičnost vidi kao zarobljenost misli u prostoru logike, koja redukuje ljudske granice na nivo mogućnosti, Levinas razmišlja o „nemogućnosti mogućnosti” (Levinas 1969:235), zbog čega će mu Blanšooov

književno-filozofski rad biti vrlo blizak. Blanšo traga za prazninom kako bi pokazao na koji način je svako pisanje istovremeno i čin gubitka imena i prezimena, potonuće u prozornost, ali i da bi od praznine stvorio jednu vrstu apoteoze.

Govoreći o prekoračenju pisma *na onu stranu*, tekst knjige *Korak (ne na onu stranu)* dobrim delom bavi se i ludilom Ničeovog Večnog Vraćanja (Blanšo ga ispisuje velikom početnim slovima, kao ime i prezime). Ničeovo ludilo je ludilo preuranjenosti: „U tom svetlu, lud je onaj koji je mudar pre nego što je to postao, preuranjeno” (Blanšo 2022:43). Šta ovo znači? Prema autoru, Niče i Hegel nam omogućavaju da konstruišemo jednu mitologiju. Dok Ničeovo ime služi da se imenuje Večno Vraćanje, Hegelovo poziva na promišljanje prisustva i celine kao prisustva. Paradoks je u tome što Niče dolazi posle Hegela, ali on uvek može doći i pre njega.

Kako je to moguće? Niče dolazi pre Hegela jer, čak i ako se promišlja kao apsolut, prisustvo nikada u sebi ne objedinjuje sveukupnost znanja, ono je *nezadovoljena sadašnjost*. Niče dolazi posle Hegela jer Večno Vraćanje pretpostavlja zaokruženost vremena kao sadašnjosti, na način da Večno Vraćanje, afirmišući prošlost i budućnost kao jedine vremenske instance, razbija misao: „U budućnosti će se beskonačno vraćati ono što nikada ne bi moglo biti sadašnje, kao što se u prošlosti beskonačno vraćalo ono što od prošlosti nikada nije pripadalo nekoj sadašnjosti” (Blanšo 2022:44).

Iz tog razloga je sintagma „sve se vraća” ludilo međusobnog isključivanja. Da bi se sve vratilo, neophodno je da celina primi svoj smisao, a to zahteva potvrdu totaliteta prisustva, i uspostavljanje sadašnjosti kao jedine vremenske instance. Ali misao „sve

se vraća” podrazumeva da beskonačna vraćanja ne bi mogla da zadobiju oblik celine, tj. nikakvo vraćanja se ne može ostvariti u sadašnjosti, već isključivo u prošlosti i budućnosti. Drugim rečima, formulacija Večnog Vraćanja nužno se odvija u vremenu drugačijem od onog u kojem bi bila „potvrđena” (Blanšo 2022:67). Ničeovo „sve se vraća” promišlja vreme uništavajući ga, što jeste jedan oblik ludila. Tj. Niče je lud svaki put kada pokuša da potvrdi svoju tvrdnju, a njegovo ludilo se uzima za „novi razum”, zbog čega je, prema Blanšou, lud onaj koji je mudar. Pomenutu filozofsku misao možemo proširiti i na odnos samog pisca i Ničea, kome Blanšo posvećuje veliki deo svoje knjige *Korak (ne na onu stranu)*. Blanšo dolazi posle Ničea jer tumačenje ne može prethoditi objektu interesovanja, tj. ludilo se može protumačiti samo ako je već prisutno. Međutim, Blanšo dolazi pre Ničea jer njegovo stavljanje ludila u zagradu takođe postaje jedna vrsta ludila, koje možemo imenovati ludilom nemogućnosti, koje se prazni dok interpretira tuđe ludilo i ustima te praznine guta početak i kraj, čime njegovo ludilo, kao jedan oblik meta-ludila, prethodi Ničeovom.

Osim te vrste ludila, ludila preuranjenosti, postoji i drugo Ničeovo ludilo, koje je vanvremensko, nedokučivo, ne poseduje ime koje bi ga zatvorilo u sebe, tvrdi Blanšo. Imenovano je isključivo Zakonom, koji ludilu dodeljuje mesto njegovog prethodnika.¹ Taj Zakon je u suštini takav da implicira

1 Iako je Blanšo značajno uticao na Mišela Fukoa, na ovom mestu prisustvujemo svojevrsnom hijerarhijskom obrtu, jer se u Blanšoovoj figuri Zakona jasno učitavaju Fukoovi mehanizmi *vladavine istine* koji grade osnovu njegovih knjiga *Istorija ludila u doba klasicizma* i *Radanje klinike*.

nemogućnosti bilo čega što bi moglo da mu prethodi. Iz toga razloga, nema ludila kao objektivnost, a njegove postojanje mora biti stavljeno u zgradu, što ludilo dopušta.

Drugim rečima, ludilo postoji pre Zakona koji je jasno definisan (klinika, klasifikacija mentalnih bolesti, sistemi moći koji prave distinkciju između normalnog i patološkog), ludilo rađa Zakon, ali taj Zakon je toliko snažan da, paradoksalno, onemogućava da mu bilo šta prethodi, što znači da ludilo nužno mora biti stavljeno u zgradu. Ludi govor je govor granice, on se ne može napisati i odrediti, stoga se Blanšo ne može prestati čuditi činjenici da su Grci u Dionisu prepoznali „ludog boga”, tj. boga od koga se ludi ili ludilo koje vodi oboženju, da su bili tako naivni da od neuhvatljivog ludila naprave opredmećenje, čisti oblik.

Da bi se dvostruko Ničeovo ludilo moglo *uhvatiti*, ono najpre mora biti *ispušteno*. Pisac u knjizi *Korak (ne) na onu stranu* ima nameru prosejati mitologemu Ničeovog ludila kroz gusto sito temporalnosti. Ničeovo Večno Vraćanje, kao trajanje bez kraja, pomaže mu da ostane *s onu stranu* svakog tumačenja, ali i vremena. Imajući to u vidu, ne čudi da Blanšo u većim delu knjige izbegava svaku vrstu prostorne određenosti. Iako se temeljno bavi temporalnim aspektom Ničeovog ludila, Blanšo zanemaruje njegovu prostornu komponentnu. Doduše, on u jednom trenutku tiho spominje distinkciju između „unutra” i „spolja”, ali ne govori eksplicitno koje prostore zaposeda Ničeovo ludilo, kuda se širi, gde ishodi. Na samom kraju teksta opet se suočavamo sa vremenom, ovaj put kroz umiranje. Niče umire lud, ali umiranje u Niču ne zna za ludilo, baš kao ni za ne-ludilo, tvrdi Blanšo. Kako je to moguće? Niče umire van vremena, umiranje ne može da

se odredi osobinama koje bi od njega načinile ludog filozofa. Ludilo ga napada, polazeći od linije Večnog Vraćanja, oslobađajući ga tog trenutka kao sadašnjeg, izdižući ga izvan tog ludila i sebe samog, sve do tačke u kojoj se lakoća ponovo sabira u misao koja uzalud pokušava da razume svoje većito kašnjenje u odnosu na umiranje. Umreti lud znači umreti od tog kašnjenja. Ne možemo a da se ne složimo sa Žoržom Puleom, koji u knjizi *Kritička svest* piše da je Blanšo, daleko radikalnije od Prusta, čovek „izgubljenog vremena”, posvećen tome da neumorno nastavlja traganje za jednom stvarnošću od koje je odvojen nekom vrstom ranije smrti (Pule 1995:186). To umiranje jeste dvostruka smrt kroz nemogućnost: „Dakle, pre dela, pisac još ne postoji; nakon dela, on ne opstaje: njegovo postojanje je, samim tim, nepouzđano, a on je taj koji se naziva „autorom“! Pravednije bi bilo da on bude „glumac“ („acteur“), ta kratkotrajna ličnost koja se rađa i umire svake večeri zato što se preterano izlaže pogledu, koju ništi isti prizor koji ga i čini vidljivim, odnosno, ličnost bez ichega što joj je svojstveno, ili skriveno u nekakvoj intimnosti”. (Blanšo 2012:85). Ranije pomenuta tačka postaje jedino čvrsto uporište na koje se čitalac ovog dela može osloniti u svom pokušaju da dokuči liniju prekoračenja *na onu stranu*. Ona nije samo mesto sabiranja lakoće u jednu misao, koja onda ne uspeva shvatiti sopstveno kašnjenje u odnosu na umiranje, nego i ishodište jedne fragmentarne potrage koja beše putovanje prepuno usamljenosti.

Literatura

Blanšo, Moris. 2022. *Korak (ne) na onu stranu*. Novi Sad: Akademska knjiga.

- Blanšo, Moris. 2012. „Naknadno“. *Polja* 473:85–90. Izvornik: Maurice Blanchot. 1983. „Après coup“, *Après coup, précédé par Le Ressassement éternel*, Paris: Minuit.
- Holland, Majkl. 2012. „Moris Blanšo“. *Polja* 473:58–63. Izvornik: Holland, Michael. 2004. „Maurice Blanchot“. *French Studies* 58:533–38. Oxford: Oxford University Press.
- Lévinas, Emanuel. 1969. *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*, English translation. Pittsburgh, Pennsylvania: Duquesne University Press.
- Pule, Žorž. 1995. *Kritička svest*. Sremski Karlovci/ Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.